

WEGWIJZER 5

Landbouw

Als natuur- en milieuorganisaties streven we naar een duurzame landbouw. Duurzame landbouw draagt bij aan het terugdringen van problemen, zoals het stikstofprobleem, bodemuitputting, verstoring, verontreiniging met mest en bestrijdingsmiddelen, aantasting biodiversiteit, nivellering van het landschap en verdroging. Op deze manier helpt duurzame landbouw bij behoud en ontwikkeling van natuur, landschap en biodiversiteit, duurzame ecosystemen, dierenwelzijn en een gezonde, leefbare leefomgeving.

Met duurzame landbouw bedoelen we toekomstbestendige, biologische, natuurinclusieve en/of kringlooplandbouw. Deze vormen van landbouw dragen bij aan een verantwoord gebruik van bodem en water, vergroting van de biodiversiteit, kortere voedselketens en aan de reductie van broeikasgassen. De verantwoordelijkheid voor de transitie naar een

duurzame landbouw ligt bij alle ketenpartijen: van boer tot aan supermarkt en consument. De overheid speelt een belangrijke rol door op rijks- en provinciaal niveau ambities, algemene regels en instructieregels vast te stellen. Bovendien kan een gemeente eigen ambities hebben en aanvullende regels stellen.

In deze wegwijzer beschrijven we enkele onderwerpen die in de Gemeentelijke Omgevingsvisie (GOVI) en het Omgevingsplan aan de orde kunnen komen. Jij kunt er bij je gemeente voor pleiten dat deze onderwerpen opgenomen worden, bijvoorbeeld door in de GOVI in een paragraaf 'Landbouw' op te nemen met daarin de gemeentelijke ambities en plannen ten aanzien van landbouw: wat je wil op bepaalde plaatsen en wat niet. In het Omgevingsplan van de gemeente wordt de visie concreet per locatie uitgewerkt.

Algemene informatie over de Omgevingswet, Omgevingsvisie en Omgevingsplan (onder andere uitleg en tijdpad) is te vinden in **Wegwijzer 1: de Omgevingswet**.

Duurzame landbouw

De gemeente kan in haar Gemeentelijke Omgevingsvisie doelen stellen voor duurzame landbouw en in het Omgevingsplan uitwerken hoe die doelen te halen. Daarin kan ze bijvoorbeeld opnemen dat nieuwe ontwikkelingen alleen mogelijk zijn onder bepaalde voorwaarden (zie de punten hieronder).

Doelen in de GOVI kunnen bijvoorbeeld zijn:

- minstens x% **duurzame/biologische/kringloop landbouw** in 2030 en minstens x% in 2040
- geen nieuwvestiging of uitbreiding van veehouderijen of intensieve landbouwbedrijven als dat leidt tot extra emissies in stikstofoverbelaste zones; of beter nog: reductie van emissies in deze zones

Een gemeente kan in de GOVI boeren die omschakelen naar natuurinclusieve of biologische landbouw faciliteren en stimuleren. Daarvoor moet de gemeente dan wel natuurinclusieve landbouw goed definiëren (zie bijvoorbeeld **WUR** of **Groen Kennisnet**). Voor biologische landbouw liggen de voorwaarden vast (zie **Skal**).

Zones om natuurgebieden

Rondom natuurgebieden kan de gemeente in het Omgevingsplan zones aanwijzen met beperkingen aan bijvoorbeeld pesticidegebruik en watergebruik. Ook kan de gemeente sturen op extensief gebruik van gronden, het behoud van landschapselementen en op natuurinclusieve landbouw. Dit geldt minimaal voor Natura 2000-gebieden, maar is ook zeer wenselijk voor andere natuurgebieden, natuurverbindingen, beekdalen of weidevogelgebieden.

Landschap Landschapselementen

De gemeente kan in de GOVI aangeven welke landschapselementen behouden moeten blijven, versterkt moeten worden of zelfs opnieuw gecreëerd, als verbindingsweg voor plant en dier en voor meer biodiversiteit. Om dit juridisch vast te leggen moet dit vervolgens in het Omgevingsplan worden vastgelegd. Het gaat dan om landschapselementen als beplanting rond bouwvlakken, groene dooradering in het landschap of solitaire bomen en cultuurhistorische elementen (zie hiervoor **Wegwijzer Landschap**). Speciaal willen we hier het belang van de zandpaden onderstrepen. Deze onverharde paden zijn belangrijk voor biodiversiteit en als ecologische verbinding, maar er worden er steeds meer (half) verhard. Daarom is het goed als gemeenten deze als onverhard pad opnemen in het Omgevingsplan, met een verbodsbepaling op verharding. Zie verder **handreiking 'zandpaden'** van de BMF.

Landschapskwaliteit

Een gemeente kan per landschapstype de gewenste kwaliteiten vastleggen in de GOVI (zie **Wegwijzer Landschap**). Daaruit volgend kan de gemeente formuleren wat er binnen dat landschapstype aan agrarische activiteiten wel of niet passend is, en onder welke voorwaarden (voorbeelden van niet passend: intensieve veehouderij, intensieve teelten met teeltondersteunende voorzieningen als (tunnel)kassen). Op die manier maakt de gemeente duidelijk waar iets wel of niet is toegestaan, maar vooral ook waarom.

Doelen in GOVI kunnen zijn:

- landschapselementen minstens x% van het landbouwareaal
- de openheid van beekdalen behouden/ versterken
- ruimte voor water (vasthouden en bergen) en een goede waterkwaliteit

In het Omgevingsplan kan de gemeente aan bepaalde gebieden bepaalde functies toedelen, en zo invloed uitoefenen op toekomstig gebruik van gebieden.

Terugdringen emissies / vaststellen omgevingswaarden

De gemeente moet de omgevingswaarden overnemen die het Rijk of de provincie stellen op het gebied van stikstofoxiden (NO_x), zwaveldioxide (SO₂), fijnstof, benzeen en lood. De gemeente kan in het Omgevingsplan omgevingswaarden aanscherpen en aanvullend eigen omgevingswaarden opnemen. Zo kan een gemeente een omgevingswaarde opnemen voor licht (behoud van de omgevingskwaliteit duisternis), geluid of geur. Ook kan de gemeente waarden aanscherpen, bijvoorbeeld voor fijnstof en bestrijdingsmiddelenvrije zones aanwijzen rond natuurgebieden en/of langs waterlopen.

Extensivering landbouw

Om (inter)nationale natuur- en klimaatdoelen te halen is een transitie nodig naar extensivering van de landbouw. De gemeente kan hiervoor een aantal punten opnemen in het Omgevingsplan:

- **Bouwblokken** - De gemeente kan een bouwblok op slot zetten. Dat betekent dat een boer zijn bouwactiviteiten niet kan uitbreiden op het bouwblok. In de huidige bestemmingsplannen hebben gemeenten vaak al vastgelegd welk percentage van een bouwblok werkelijk bebouwd is of mag worden of hoeveel vierkante meters er maximaal bebouwd (mogen) zijn.
- **Voorwaarden bij uitbreiding of omschakeling** - De gemeente kan stimuleren dat boeren omschakelen naar natuurinclusieve of biologische landbouw.
- **Stalderen** - Sommige provincies hebben in hun Omgevingsverordening instructieregels vermeld over het zogenaamde 'stalderen'. Dat betekent dat als een agrariër in een bepaalde gebied wil uitbreiden, hij eerst extra stalruimte, bijvoorbeeld 120% van het uit te breiden staloppervlak, zal moeten opkopen van een stoppend bedrijf elders. Deze instructieregels moeten worden overgenomen in het Omgevingsplan.
- **Geurnorm** - Gemeenten kunnen strenge geurnormen stellen, zodat de geurbelasting niet

toeneemt.

- **Grondgebondenheid** - Grondgebondenheid betekent dat er een balans is tussen hoeveelheid vee en areaal grond van bijvoorbeeld een melkveehouder. De gemeente kan de norm voor grondgebondenheid van de provincie handhaven, of zelf een norm stellen van een maximaal aantal gve's (grootvee-eenheden) per hectare. Bij biologisch ligt dit bijvoorbeeld op 1,8 gve/ha. Normaal ligt deze norm op 2 gve per ha. *Een grootvee-eenheid is 1 koe, 5 varkens, 20 schapen of 150 kippen.*

Stalderen in Brabant

In de Omgevingsverordening van de provincie Noord-Brabant is stalderen uitgewerkt in het thema vitaal platteland, afdeling 4.6. Er wordt in beginsel uitgegaan van een beperkte uitbreidingsmogelijkheid onder voorwaarden (art. 4.64). Op gebieden die zijn aangewezen als "beperkingen veehouderij", de stikstofoverbelaste gebieden dus, wordt aangegeven dat alleen bestaande veehouderijen zijn toegestaan, er wordt een koppeling gemaakt naar veebezetting (art. 4.65) en aanvullende stalderingsregels (art. 4.66). Deze regels zijn ook mooie voorbeelden hoe ze in gemeentelijke plannen in andere provincies kunnen worden overgenomen.

Eigen pachtgronden onder voorwaarden

Sommige gemeenten hebben eigen grondbezit, veelal verpacht aan boeren. Pachtcontracten zijn vaak langlopende (privaatrechtelijke) contracten en zijn moeilijk aan te passen. Wel is het mogelijk voorwaarden te stellen voor als er een nieuw pachtcontract wordt aangegaan.

In het Omgevingsplan kan de gemeente bijvoorbeeld vastleggen dat deze gronden op een bepaalde wijze gebruikt moeten worden, dus de functie natuurinclusieve landbouw krijgen.

Hoe kun je het gemeentelijk beleid rond landbouw beïnvloeden?

Bij het opstellen van de Gemeentelijke Omgevingsvisie (GOVI) en het Omgevingsplan (opvolger van bestemmingsplannen en enkele verordeningen) zijn gemeenten verplicht om bewoners en belangengroepen te betrekken in een participatieproces. Probeer daar vooral aan mee te doen. Zie Wegwijzer Omgevingswet.

STAP 1

Zoek op hoever je gemeente is

Zoek op hoever je gemeente is met de Gemeentelijke Omgevingsvisie (GOVI) en Omgevingsplan. Zoek op welke participatiemomenten er zijn, en maak daar gebruik van. Overigens: ook als de GOVI al klaar is, zijn wijzigingen altijd mogelijk en loont het om toch nu al contact op te nemen.

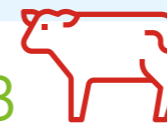
STAP 2

Zoek contact

Zoek medestanders in andere natuur-, milieu- of landschapsorganisaties, of de agrarische natuurverenigingen, en trek zo veel mogelijk samen op.

STAP 3

Check

Check of er een paragraaf Landbouw is in de GOVI en het Omgevingsplan. Zo niet, pleit daar dan voor.

STAP 4

Lever input

Doe concrete suggesties voor een formulering die de gemeente kan gebruiken in Gemeentelijke Omgevingsvisie en Omgevingsplan.

Suggesties voor landbouwparagraaf GOVI:

- Pleit voor een goede beschrijving van het karakteristieke landschap, de landschapselementen (waaronder zandpaden) en landschapswaarden, en hoe de gemeente deze kwaliteiten wil behouden, herstellen, versterken en ontwikkelen
- Houd in de gaten of de regels rond emissies vanuit de provinciale Omgevingsverordening zijn doorgevoerd in de GOVI. Pleit eventueel voor verdere normen binnen de gemeente om een goede omgevingskwaliteit te bereiken, te behouden, of te versterken. Pleit voor beperking van de emissies van veehouderijen, door eisen te stellen aan grondgebondenheid, door op slot zetten van bouwblok, een grens te zetten op de uitstoot, geurnormen te stellen of voorwaarden te stellen bij uitbreiding of omschakeling.
- Pleit voor doorwerking van natuurinclusieve landbouw en groen-blauwe dooradering (zie Wegwijzer Natuur), in ieder geval aangrenzend aan kwetsbare gebieden.

Mogelijke onderdelen Omgevingsplan:

- Pleit voor concrete aanwijzing van locaties voor behoud en de versterking van de landschapskwaliteit.
- Pleit voor een duidelijke functietoedeling met daaraan gekoppelde voorwaarden voor landbouw. Nieuwe plannen zouden moeten bijdragen aan de verbetering van de natuur- en landschapskwaliteit c.q. de omgevingskwaliteit.
- Ga na of alle instructieregels uit de provinciale Omgevingsverordening zijn overgenomen in het gemeentelijk Omgevingsplan.
- Pleit voor natuurinclusieve voorwaarden bij verpachten van gemeentelijke grond.

Boeren met natuur

De transitie naar een natuurinclusieve landbouw levert een mooi, divers landschap op, dat positief uitwerkt op biodiversiteit en CO₂-reductie en bijdraagt aanaanpassing aan klimaatverandering. Ook biedt het een aantrekkelijk omgeving om te recreëren en te kamperen. Het is van belang ook te zorgen dat de boer er een eerlijk inkomen aan kan verdienen. *Illustratie © Natuurmonumenten*

Handige links:

- [Natuurinclusieve landbouw volgens de WUR](#)
- [Natuurinclusieve landbouw volgens Groen Kennisnet](#)
- In de [Omgevingsvisie](#) en het ontwerp-[Omgevingsverordening](#) van Brabant staat ten aanzien van landbouw het eea met betrekking tot o.a. duurzame landbouw en landschapskwaliteit benoemd. Dit kan als voorbeeld dienen voor de gemeentelijke GOVI's en omgevingsplannen in andere provincies. Dit "Brabantse" beleid op het gebied van landbouw is mede na jarenlange inspanning van groene organisaties tot stand gekomen.
- [Brochure BMF zandpaden](#)

Geweldig dat je je verdiept in de Omgevingswet!
De wet biedt kansen om invloed uit te oefenen op je leefomgeving. En om op lokaal niveau wat te doen aan de achteruitgang van biodiversiteit en de klimaatcrisis. Laten we samen die kansen grijpen, want samen staan we sterk!

Kijk op www.samenvooronzeleefomgeving.nl voor nog meer Wegwijzers, voorbeeldbrieven, webinars en andere concrete tips en tools om invloed uit te oefenen.

Hartelijk dank dat je je wilt inzetten voor natuur en milieu in je omgeving!

COLOFON

Deze wegwijzer is een uitgave vanuit het Project 'Samen voor onze Leefomgeving - invloed via de Omgevingswet'.

In dit project werken verschillende natuur- en milieuorganisaties samen met als doel: hun leden, donateurs en vrijwilligers informeren over de Omgevingswet en ondersteunen om op lokaal niveau op te komen voor natuur- en milieubelangen.

UITGAVE NOVEMBER 2021

BEELD

Foto's:

Jannie Timmer, Sjon Heijenga, Willemien Heijenga (Sjon.nl)

TEKSTREDACTIE & VORMGEVING

Communicatiebureau de Lynx

MEER INFO

Samenvooronzeleefomgeving.nl

